

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИНЦИПИ

Цукан С.В.,
аспірант
кафедри фундаментальної юриспруденції
та конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Цукан С.В. Міжнародне регулювання обороту віртуальних активів: основні положення та принципи.

Динамічний розвиток віртуальних активів і впровадження їх у повсякденне життя людини та економіку вимагають від світової спільноти побудови симетричного міжнародно-правового регулювання. Наразі у світі все ще немає єдиного підходу до регулювання цього фінансового феномену. Проте, більшість країн та міжнародних інституцій не залишають його поза увагою та намагаються створювати відповідне правове поле для регулювання усіх можливих видів зазначених активів.

У статті проаналізовано правове регулювання відносин у сфері обігу віртуальних активів у деяких країнах світу та визначено найбільш сприятливі норми для можливої їх імплементації в українське законодавство.

Виокремлено досвід регулювання віртуальних активів у Сполучених Штатах Америки, зокрема, визначено, що на федеральному рівні країни цифрові активи розглядаються як майно. Загальні принципи оподаткування, які застосовуються до операцій із майном, застосовуються і до операцій із віртуальними активами. Досліджено, що система регулювання віртуальних активів у США знаходиться у процесі розвитку, однак фундаментальні принципи вже сформовані.

Проаналізовано правове поле регулювання віртуальних активів у Великій Британії. Проголошені наміри уряду у 2017 році зробити Сполучене Королівство найкращим місцем у світі для розвитку цифрового бізнесу втілюються в реальність, підтвердженням цього є високий рівень регулювання сфери обігу віртуальних активів.

Виокремлено досвід Німеччини, де віртуальні активи не розцінюються як платіжний засіб, валюта чи іноземна валюта. Регулятори класифікують їх як фінансовий інструмент чи актив, підпорядковуючи правилам та законам, пов'язаним із цінними паперами та інвестиціями. Законодавство країни містить як детальну регламентацію діяльності надавачів послуг, користувачів та інвесторів, так і систему пільг та винятків при оподаткуванні.

Проаналізовано нормативно-правове регулювання віртуальних активів у Сінгапурі, що є однією з найлояльніших до віртуальних активів азіатських країн.

Сформульовано висновок, про те, що розробляючи механізм правового регулювання віртуальних активів та блокчейн-технологій в Україні, необхідно враховувати міжнародний досвід країн, де вже існують відповідні нормативні акти і є досвід правозастосування.

Ключові слова: віртуальні активи, криптоактиви, цифрові активи, принципи, регулювання, механізм правового регулювання, міжнародне регулювання, оподаткування.

Tsukan S.V. International regulation of the turnover of virtual assets: basic provisions and principles.

The dynamic development of virtual assets and their introduction into everyday human life and the economy require the world community to build symmetrical international legal regulation. Currently, the world still does not have a unified approach to regulating this financial phenomenon. However, most countries and international institutions do not ignore it and try to create an appropriate legal field to regulate all possible types of these assets.

The article analyzes the legal regulation of relations in the sphere of circulation of virtual assets in some countries of the world and identifies the most favorable norms for their possible implementation into Ukrainian legislation.

The experience of regulating virtual assets in the United States of America is singled out, in particular, it is determined that at the federal level of the country, digital assets are considered as property. The general principles of taxation that apply to transactions with property also apply to transactions with virtual assets. It has been studied that the system of regulation of virtual assets in the USA is in the process of development, but the fundamental principles have already been formed.

The legal field of regulation of virtual assets in Great Britain is analyzed. The announced intentions of the government in 2017 to make the United Kingdom the best place in the world for the development of digital business are becoming a reality, the confirmation of this is the high level of regulation of the sphere of circulation of virtual assets.

The experience of Germany is singled out, where virtual assets are not considered a means of payment, currency or foreign currency. Regulators classify them as a financial instrument or asset, subject to securities and investment-related rules and laws. The country's legislation contains both detailed regulation of the activities of service providers, users and investors, as well as a system of tax benefits and exemptions. The legal regulation of virtual assets in Singapore, which is one of the most loyal to virtual assets in Asian countries, is analyzed.

The conclusion was formulated that when developing a mechanism for legal regulation of virtual assets and blockchain technologies in Ukraine, it is necessary to take into account the international experience of countries where relevant regulatory acts already exist and there is experience in law enforcement.

Key words: virtual assets, crypto assets, digital assets, principles, regulation, mechanism of legal regulation, international regulation, taxation.

Постановка проблеми. Протягом останніх років на державному та наднаціональному рівнях у світі актуалізувалася проблема пошуку найбільш прийняттого підходу до регулювання сфери віртуальних активів. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, до 2027 року 10% світового ВВП буде зберігатися за допомогою технології блокчейн [1]. Глибинні зміни в структурі міжнародних фінансів, зумовлені широким впровадженням технології розподіленого реєстру та динамічний розвиток сучасних інформаційних технологій і впровадження їх у повсякденне життя людини та економіку держави вимагають від світової спільноти побудови симетричного міжнародно-правового регулювання, зрозумілого для учасників ринку та національних регуляторів, що спиратиметься на базові принципи.

Аналіз останніх публікацій. Окремі питання віртуальних активів досліджені в роботах українських та зарубіжних науковців: І. Давидової, В. Іванюк, З. Двудіт, Д. Погрібного, Є. Галушки, Я. Корнаги, І. Дороніна, О. Кудь, Х. Передало, В. Логойди, Є. Харитонова, В. Сергієнко, І. Верес та багатьох інших. В той же час, правове регулювання ринку віртуальних активів є одним із найбільш актуальних питань у рамках законодавчих ініціатив у світі. У зв'язку з цим, дане питання потребує додаткового дослідження, зокрема, в контексті аналізу міжнародного регулювання обороту віртуальних активів.

Метою статті є аналіз правового регулювання відносин у сфері обігу віртуальних активів у різних країнах світу задля визначення найбільш сприятливих норм для можливої їх імплементації в українське законодавство.

Вклад основного матеріалу. Розвиток віртуальних активів від спекулятивних інвестицій до нового класу фінансових активів спонукає держави в усьому світі розробляти способи їх регулювання. Європейський Союз перебуває на завершальній стадії нового регулювання ринків віртуальних активів після прийняття регламенту Markets in Crypto Assets Regulation (MiCA) [2]. В Об'єднаних Арабських Еміратах влада створює перший у світі державний орган, діяльність якого буде зосереджено виключно на віртуальних активах. Швейцарія інтегрує в правову систему нормативно-правову базу для регулювання віртуальних активів, що дозволяє учасникам ринку отримати розуміння щодо законодавчого та нормативного регулювання їхньої діяльності. Загалом, значна кількість країн досліджує, розробляє, та приймає закони, щоб привести віртуальні активи до існуючих рамок фінансових послуг. Проте швидкість таких дій та підходи, що використовуються, залишаються сильно фрагментованими та неоднорідними, адже кожна держава обирає свій вектор регулювання відповідно до національних інтересів.

Нижче проаналізуємо поточну систему регулювання віртуальних активів у декількох країнах.

США. У Сполучених Штатах Америки віртуальні активи знаходяться в центрі уваги як федерального уряду, так і влади штатів. На федеральному рівні основна увага приділяється адміністративному та відомчому рівням, включаючи Комісію з цінних паперів і фондових бірж (SEC), Комісію з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC), Федеральну комісію з торгівлі (FTC) Міністерство фінансів, Службу внутрішніх доходів (IRS) та Мережу боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN). Незважаючи на значну участь цих агенцій, формальних нормотворчих процесів мало. Крім того, штати США та Федеральний округ Колумбія мають окремі нормативно-правові режими, які треба враховувати під час проведення діяльності з віртуальними активами.

Багато федеральних агентств і політиків високо оцінили віртуальні активи як важливу частину майбутньої інфраструктури США і визнали необхідність збереження провідної ролі США в її розвитку [3].

Податковою службою США віртуальні активи віднесено до різновиду цифрових активів. Цифрові активи визначаються як будь-яке цифрове представлення вартості, яке реєструється в криптографічно захищеній технологічній системі. Цифрові активи в США не є фіатною валютою, оскільки не представлені у вигляді монет чи банкнот та не випускаються у цифровому вигляді центральним банком держави. Цифровий актив, який має еквівалентну вартість у національній валюті або виступає як аналог національної валюти, отримав назву конвертованої віртуальної валюти. Віртуальні активи та найрозповсюдженіший їх вид – криптовалюти, за роз'ясненнями податкової служби США – це приклад конвертованої віртуальної валюти, яку можна використовувати як платіжний засіб для оплати товарів та послуг, здійснювати цифрову торгівлю між користувачами та обмінювати на національні валюти держав чи цифрові активи.

З метою федерального оподаткування цифрові активи розглядаються як майно. Загальні принципи оподаткування, які застосовуються до операцій із майном, застосовуються і до операцій із віртуальними активами. Вчинені операції з віртуальними активами, як правило, підлягають відображенню у податковій декларації. Оподатковуваний прибуток або збиток у платника податків можуть виникнути внаслідок здійснення таких операцій: продаж віртуального активу за фіатні кошти; обмін віртуальних активів на майно, товари чи послуги; купівля/продаж віртуальних активів. Таким чином, у США віртуальні активи визнаються різновидом конвертованої віртуальної валюти, яку можна використовувати як платіжний засіб.

Слід зазначити, що процес врегулювання обігу цифрових активів триває, так 16 вересня 2022 року Білий дім опублікував проект нормативно-правової бази для цієї індустрії. Основними цілями цього нормативно-правового акту є життя заходів щодо захисту прав споживачів, запобігання незаконному використанню віртуальних активів, підтримання фінансової стабільності, збереження лідерства США у світовому фінансовому секторі та відповідальне впровадження технологічних інновацій.

Результатом міждержавних консультацій та співробітництва з цього питання став інформаційний бюлетень, який складається з семи принципів:

- захист споживачів, інвесторів та бізнесу;
- сприяння доступу до безпечних, доступних фінансових послуг;
- сприяння фінансовій стабільності;
- просування відповідальних інновацій;
- зміцнення глобального фінансового лідерства США та конкурентоспроможності;
- боротьба з незаконним фінансуванням;
- вивчення цифрової валюти Центрального банку США (CBDC).

Враховуючи зазначене, можна очікувати подальшого розвитку системи регулювання віртуальних активів у Сполучених Штатах Америки, однак фундаментальні принципи вже сформульовані. В деяких частинах регулювання може бути додатково гармонізоване з нещодавно узгодженим регламентом Європейського Союзу МіСА.

Велика Британія. У законодавстві Сполученого Королівства терміну віртуальний актив немає, застосовується поняття «криптив», дефініція якого визначена в Положенні від 22.06.2017 року № 692 «Про відмивання коштів, фінансування тероризму та переказ коштів». Під криптивом розуміється криптографічно захищене цифрове представлення вартості або договірних прав, яке використовує одну із форм технології розподіленого реєстру (DLT) та що можна переказувати, зберігати або обмінювати в електронному вигляді.

Управління з фінансового регулювання та контролю Сполученого Королівства (FCA) у своїх керівних настановах виокремлює три широкі категорії віртуальних валют з такими характеристиками:

– інвестиційні токени – надають права та зобов’язання, подібні до традиційних інструментів, таких як акції, боргові зобов’язання або паї (частки) в схемі колективного інвестування.

– токени електронних грошей – відповідають визначенню електронних грошей відповідно до Положення від 18.01.2011 «Про електронні гроші».

– нерегульовані токени – не є ні інвестиційними токенами, ні токенами електронних грошей. Вони не є визначеними інвестиціями відповідно до Закону Сполученого Королівства «Про фінансові послуги та ринки». До них належать віртуальні активи, які не емітуються та не підтримуються жодним центральним органом, розроблені та призначені для безпосереднього використання як засіб обміну, які Управління з фінансового регулювання та контролю Сполученого Королівства називає обмінними токенами, хоча їх часто називають криптовалютами [4, с. 71-72].

Контролюючі органи Великобританії зазначають, що «криптовалюти становлять унікальну категорію, і тому не можуть бути прямо зіставлені з будь-якою іншою інвестиційною діяльністю або ж платіжним механізмом». Оподаткування доходів, отриманих від операцій із криптовалютами, прямо залежить від «виду діяльності та суб’єктного складу таких відносин». Так, податок на додану вартість (ПДВ) повинен стягуватись із операцій, пов’язаних із продажем товарів та послуг в обмін на криптовалюти, будь-які операції з криптовалютами з метою оподаткування повинні розглядатись як будь-які інші операції, регламентація яких відбувається за посередництвом чинних корпоративних податкових правил, а будь-які доходи, отримані за результатами таких операцій, повинні оподатковуватись відповідним чином. Також потрібно зазначити, що у Великобританії фізична особа, яка отримала прибуток від операцій із криптовалютами, зокрема, повинна сплатити податок на приріст капіталу.

Варто також додати, що у Великій Британії криптоактиви використовуються: а) як засіб обміну, що функціонує як децентралізований інструмент для купівлі та продажу товарів і послуг; б) для інвестицій; в) для підтримки залучення капіталу та/або створення децентралізованих мереж за допомогою первинних пропозицій монет (ICO). Криптоактиви хоча і можуть використовуватись як засіб обміну, проте вони не вважаються валютою або грошима та не використовуються як одиниця розрахунку [5].

17 серпня 2023 року Управління фінансового нагляду Великої Британії (FCA) ввело нові правила щодо постачальників послуг криптоактивів. Всі компанії, відповідно до нового режиму регулювання, що здійснюють надання послуг з віртуальними активами мають бути «авторизовані або зареєстровані FCA». Рекламні матеріали зобов’язані бути «чіткими, справедливими, не вводити в оману, супроводжуватися помітними попередженнями про ризики і не повинні неналежним чином стимулювати людей до інвестування».

Що цікаво, правила передбачають 24-годинний період «охолодження» для нових клієнтів на обдумування інвестицій. Тобто користувач зможе купити віртуальний актив тільки через добу після реєстрації на відповідній біржі. Під заборону FCA потрапляють різні промо-акції та реферальні програми. Крім того, відомство FCA вимагає щоб постачальники послуг віртуальних активів (VASP), які перебувають в країні «збирали, перевіряли й обмінювалися інформацією про передачу цифрових активів» [6].

Отже, проголошені наміри у 2017 році уряду Великобританії зробити Сполучене Королівство найкращим місцем у світі для початку і розвитку цифрового бізнесу втілюються в реальність, підтвердженням цього є високий рівень регулювання сфери обігу віртуальних активів.

Німеччина. У 2022 році Федеративна Республіка Німеччина, за даними Coincub Global Crypto Ranking, набула статусу найлояльнішої щодо цифрових активів європейської країни. Федеральне управління фінансового нагляду Німеччини (BaFin) розглядає віртуальні активи як інноваційні засоби оплати, які мають різні назви на міжнародному та національному рівнях, такі як цифрові, віртуальні, альтернативні валюти чи криптовалюти. Питання щодо визначення правової природи віртуальних активів залишається відкритим для BaFin. З погляду цієї інституції, віртуальні активи є специфічною одиницею обліку, яка може визначатися як фінансовий інструмент відповідно до Федерального Закону «Про кредитну систему». У той же час, віртуальні активи в країні не розцінюються як платіжний засіб, валюта чи іноземна валюта. Також вони не вважаються електронними коштами згідно із Федеральним Законом «Про нагляд за платіжними послугами».

Натомість регулятори класифікують їх як фінансовий інструмент чи актив, підпорядковуючи правилами та законам, пов'язаним із цінними паперами та інвестиціями.

У 2020 році уряд Німеччини прийняв закон, який зобов'язує всі криптовалютні біржі, що працюють у Німеччині, отримати ліцензію *VaFin*. Подаючи заяву на отримання ліцензії, необхідно надати: докази законного походження початкового капіталу компанії, розгорнуту бізнес-модель на перші три роки діяльності, докази професійної надійності провідних менеджерів та засновників, експертизу фінансової безпеки від незалежних органів управління та контролю.

Також, цей закон вимагає, щоб платформи що надають послуги з віртуальними активами дотримувалися правил боротьби з відмиванням грошей (AML) і протидіяли фінансуванню тероризму (CTF). Це включає виявлення та перевірку клієнтів, моніторинг транзакцій та повідомлення про підозрілу активність. Компанії, які не дотримуються правил AML і KYC, можуть бути оштрафовані на суму до €500 000, також передбачена кримінальна відповідальність. Будь-який прибуток від віртуальних активів обкладається податком на доходи фізичних осіб за ставкою 42%, що є доволі високим показником. Проте, є винятки:

1. Довгострокові інвестори та холдери можуть не сплачувати податки, якщо термін зберігання активів перевищує 12 місяців.

2. Не оподатковується прибуток від продажу віртуальних активів, якщо його величина не перевищує €600 на рік. Це стосується кожного класу активів окремо (NFT, стейблкоїни, токени, монети).

3. Роботодавці мають право виплачувати 25% заробітної платні у криптовалюті. Правило не стосується неоподаткованого мінімуму, що становить €1402. Ця частина зарплати має бути виплачена у фіатній валюті.

4. Зменшення за рахунок крипто-збитків загального річного доходу. Річний дохід від будь-якої бізнес-діяльності може бути зменшений на суму збитків від трейдингу чи обміну. Збитки минулого року можуть переноситись на поточний.

5. Податок на майнинг. Дохід від майнингу криптовалют не оподатковується, якщо він не перевищує €256 на рік, а витрати на видобуток можуть бути враховані у спільній декларації як операційні.

Головне правило оподаткування криптовалют у Німеччині - зобов'язання не виникають, поки віртуальний актив не конвертовано у фіатну валюту. Якщо продаж відбувся за рік після купівлі активу - податок не сплачується [7].

Сінгапур. Сінгапур визначається як перша та передова країна у сфері регулювання віртуальних активів. Вже у 2019 році, задовго до прийняття Європейського регламенту MiCA, Валютне управління Сінгапуру (MAS) впровадило систему основних рамкових правил для регулювання діяльності компаній, які надають послуги з використання віртуальних активів та вивело цифровий бізнес із тіні.

MAS як єдиний регуляторний орган фінансового ринку в країні, запровадив два основні типи ліцензій для зазначених компаній: ліцензія постачальника платіжних послуг (FSP), її отримують компанії, які надають послуги з обміну, зберігання та управління віртуальними активами; ліцензія постачальника послуг цифрових активів (DASP), яка спрямована компаніям, що надають інші послуги, пов'язані з віртуальними активами, наприклад, послуги з консультування.

Для отримання зазначених ліцензій юридична особа обов'язково повинна мати досвід управління фінансовими активами. До того ж такі компанії повинні дотримуватись правил захисту інвесторів (MAS Notice 1510). Цифрові активи у Сінгапурі поділяються на три типи: платіжні токени, що використовуються для купівлі товарів або послуг; службові токени, які належать до активів із практичними сценаріями застосування; токени безпеки, які можна конвертувати в облігації, акції чи інші цінні папери.

Підприємницька діяльність, пов'язана з віртуальними активами, оподатковується податком на прибуток зі ставкою до 17%. Оскільки законодавством не зобов'язано торгівлі біржі надавати інформацію про транзакції податковим органам, то споживачі послуг з віртуальними активами повинні самостійно декларувати свої доходи від торгових операцій в податкову службу. Іноземці, які проживають у Сінгапурі, мають пільги. Вони зобов'язані сплачувати податки лише в тому випадку, якщо перебувають на території країни понад 183 дні протягом календарного року. В іншому випадку, іноземці прирівнюються до нерезидентів та звільнюються від будь-яких відрахувань до бюджету. Наявні також особливості для юридичних осіб, адже прибуток від операцій з віртуаль-

ними активами оподатковується так само, як і звичайний дохід. Проте компанії, які спрямовують віртуальні активи на довгострокові інвестиційні цілі (30 місяців з моменту придбання), не сплачують податки, оскільки в Сінгапурі немає податку на приріст капіталу[8].

Враховуючи зазначене, простежується, що Сінгапур є однією з найлояльніших до віртуальних активів азіатських країн.

Висновки. Отже, наразі у світі все ще немає єдиного підходу до регулювання обігу віртуальних активів. Проте, більшість країн та міжнародних інституцій не залишають при цьому поза увагою стрімкий розвиток цього фінансового феномену та намагаються створювати відповідне правове поле для регулювання усіх можливих видів зазначених активів.

Зважаючи на той факт, що Україна 23 червня 2022 року набула статусу кандидата на членство в Європейському союзі, вітчизняне законодавство буде адаптовано до існуючих європейських регуляторних механізмів та норм, зокрема і до оновленого у 2023 році Регламенту регулювання ринку криптоактивів (MiCA). Тому Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року [9], що не набрав чинності, безумовно буде змінено або буде прийнято новий. В даній ситуації гарним прикладом для запозичення є нормативно-правове регулювання Німеччини, що містить як детальну регламентацію діяльності надавачів послуг, користувачів та інвесторів, так і систему пільг та винятків при оподаткуванні. Це є дуже важливим та мудрим рішенням німецьких законодавців, адже сприяє виведенню ринку віртуальних активів із тіні без надмірного податкового навантаження для його учасників.

Тож розробляючи механізм правового регулювання віртуальних активів та блокчейн-технологій в Україні, необхідно враховувати міжнародний досвід країн, де вже існують відповідні нормативні акти і є досвід провозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гапоненко Г.І., Василенко В.Ю. Перспективи використання технології блокчейну в туристичній галузі. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна, серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2019. № 10. С. 193-199. DOI: 10.26565/2310-9513-2019-10-20.
2. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>.
3. Blockchain & Cryptocurrency Laws and Regulations 2024 (USA). URL: <https://www.pwc.com/gx/en/new-ventures/cryptocurrency-assets/pwc-global-crypto-regulation-report-2023.pdf>.
4. Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. – К., 2022.– 587 с.
5. Правове регулювання криптовалюти та цифрового активу в країнах Європи. URL: <https://www.bitbon.space/ua/knowledge-base/digital-assets/legal-regulation-of-cryptocurrencies-and-digital-assets-in-european-countries/>.
6. За новими правилами. Як криптокомпанії підготувалися до нового режиму. URL: <https://forklog.com.ua/news/za-novymy-pravylamy-yak-kryptokompaniyi-pidgotuvalysya-do-novogo-rezhymu>.
7. Крамаренко Я. Особливості регулювання криптовалют у Німеччині. URL: <https://gncrypto.news/ua/news/crypto-regulations-in-germany-key-features/>.
8. Крамаренко Я. Особливості регулювання криптовалют у Сінгапурі. URL: <https://gncrypto.news/ua/news/crypto-regulations-in-singapore/>.
9. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.